

**ПРОЕКТ НАЦІОНАЛЬНОЇ КОНЦЕПЦІЇ
ВПРОВАДЖЕННЯ ТА РОЗВИТКУ
ЕКОЛОГІЧНО ЧИСТОГО ВИРОБНИЦТВА
В УКРАЇНІ**

**PROJECT OF THE NATIONAL CONCEPTION
OF INTRODUCTION AND DEVELOPMENT
OF THE ECOLOGICALLY SAFE PRODUCTION
IN UKRAINE**

Вступ

Національна концепція впровадження та розвитку екологічно чистого виробництва (далі – Концепція) визначає принципи, завдання, механізми формування державної політики екологізації економіки України та реалізації одного з її найважливіших напрямів – впровадження та розвитку екологічно чистого виробництва в промисловому, аграрно-промисловому, транспортному, енергетичному та інших секторах економіки, а також у сфері надання послуг – з метою поліпшення стану довкілля, збереження природних ресурсів, підвищення конкурентоспроможності за умови переходу України до стратегії сталого розвитку.

Впровадження даної Концепції є реальним втіленням державою своїх конституційних зобов'язань перед громадянами, а саме в розділі 1 ст. 16 Конституції України говориться: “Забезпечення екологічної безпеки і підтримання екологічної рівноваги на території України, подолання наслідків Чорнобильської катастрофи – катастрофи планетарного масштабу, збереження генофонду українського народу є обов'язком держави”.

Основні положення Концепції відповідають Конвенції ООН щодо навколишнього середовища та розвитку (1992 р.), “Декларації тисячоліття”, яка прийнята на саміті тисячоліття (2000 р.), документам Всесвітнього саміту зі сталого розвитку в Йоганнесбурзі (2002 р.), підсумковому документу “Майбутнє, якого ми хочемо” всесвітнього саміту “Ріо+20” (2012 р.), стратегічним цілям і завданням економічної інтеграції України до міжнародного економічного простору.

Розділ I

Передумови впровадження екологічно чистого виробництва в Україні

Стратегічні інтереси держави полягають у забезпеченні стабільного соціально-економічного розвитку, ґрунтованого на раціональному використанні, охороні та відтворенні природного ресурсного потенціалу, а також збереженні здорового довкілля. Це зумовлює необхідність узгодження національної політики у сфері реструктуризації, модернізації та розвитку індустріальних секторів економіки, а також у галузі надання послуг з політикою щодо питань охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання природних ресурсів, збе-

реження здоров'я населення, формування та використання механізмів розв'язання цих проблем з урахуванням принципів ринкової економіки.

Технологічна відсталість, висока енерго- і матеріаломісткість української економіки, низький рівень переробки сировини, фізичне спрацювання виробничих потужностей на багатьох підприємствах України формують умови, коли:

- відбувається надмірне забруднення навколишнього природного середовища, що негативно впливає на стан здоров'я людини і ресурсний потенціал країни;
- підприємства не можуть забезпечити конкурентоспроможний рівень продукції через її надмірно високу собівартість.

Занадто повільно проходить переорієнтація виробничого потенціалу на інноваційні технології, нові природозахисні методи управління виробництвом.

Корпоративна культура виробництва та споживання в Україні зумовлює утворення відходів в обсягу майже 90% первинно використаних ресурсів.

Одним з підходів, які довели свою ефективність у багатьох країнах (розвинутих і тих, що розвиваються), є прийняття концепції екологічно чистого виробництва в промисловому та аграрному секторах економіки, а також у сфері надання послуг. З цією метою в багатьох країнах реалізуються відповідні цільові еколого-економічні програми.

Для України життєво необхідною є стратегія впровадження екологічно чистого виробництва, яка повинна визначити шляхи комплексного вирішення екологічних та економічних проблем, забезпечити передумови створення ефективної системи сприяння впровадженню суб'єктами господарювання стратегії та методів такого виробництва.

Незважаючи на одночасний екологічний та економічний ефект і позитивний досвід реалізації ідеї екологічно чистого виробництва в розвинутих країнах світу, стратегія його впровадження в Україні залежить від розв'язання таких завдань:

- подолання опору впровадженню нових ідей і підходів з боку менеджерів і персоналу підприємств та органів управління, які не зацікавлені в інноваціях;
- посилення контролю та забезпечення обов'язкового виконання прийнятих законів України, які стосуються екологічних експертиз та аудиту;
- подолання технічних обмежень і забезпечення доступності інформації про новітні технології, системи менеджменту, регламенти, стандарти і відповідні бази даних;
- удосконалення нормативно-правового забезпечення з питань стимулювання зменшення забруднення довкілля;
- розробка та введення в дію механізму економічного заохочування виробників, що застосовують екологічно чисте виробництво;
- забезпечення інженерів, консультантів, менеджерів і керівників підприємств необхідними знаннями та можливістю використовувати на практиці технології та методи екологічно чистого виробництва; введення відповідних курсів дисциплін у навчальні програми ВНЗ.

Розділ II

Основні засади Концепції

2.1. Базовий принцип попереджувального підходу до розв'язання екологічних проблем

В умовах переходу до ринкової економіки визначальним є пошук конструктивних і реалістичних стратегій розв'язання екологічних проблем і підвищення

ефективності виробництва, тому на практиці перспективним є застосування в економіці так званого попереджувального підходу.

Його базовий принцип полягає в упровадженні екологічного удосконалення з одночасним отриманням економічного прибутку, а не в інвестуванні додаткових коштів у технології з уловлювання забруднювальних речовин і утилізації відходів. За його використання навіть невеликі інвестиції забезпечують значну економію.

Попереджувальний підхід вимагає, як правило, зміни корпоративної культури підприємства і включає в себе оптимізацію виробничих процесів, застосування енергозберігаючих технологій, використання екологічно чистішої сировини, зменшення обсягів утворених і застосовуваних токсичних і небезпечних речовин, упровадження мало- та безвідхідних технологій.

2.2. Методологічні засади реалізації стратегії впровадження екологічно чистого виробництва в Україні

Стратегія впровадження екологічно чистого виробництва (далі – Стратегія) ґрунтується на попереджувальному підході та забезпечує системність у розв'язанні проблем охорони довкілля на всіх етапах виробництва та реалізації продукції з метою попередження та (або) мінімізації як найближчих, так і віддалених ризиків для здоров'я людини і навколишнього природного середовища.

Стратегія є однією з найоптимальніших в умовах ринкової економіки, оскільки забезпечує подвійний вигравш: з одного боку, відбувається покращення стану довкілля за рахунок удосконалення технологій підвищення якості продукції, з другого – зменшення рівня забруднення.

Таким чином, упровадження та розвиток екологічно чистого виробництва сприяють формуванню принципів ефективного економічного вирішення екологічних проблем, насамперед у промисловій, паливно-енергетичній, агропромисловій, транспортній, житлово-комунальній галузях економіки, інфраструктурних секторах надання послуг у виробничій і соціальній сферах.

Мінімізація обсягів забруднення та утворення відходів у процесі виробництва досягатиметься шляхом внесення якісних змін у продукцію і безпосередньо у виробничий процес. Зміни у виробничому процесі, крім заміни сировини і технології, зумовлюють також поліпшення практики управління.

Стратегія передбачає не тільки впровадження технічних заходів, але й удосконалення адміністративних, організаційних, інформаційних та інституційних форм управління, зокрема, перегляд та вдосконалення структурних рішень з питань організації управління, уточнення сфер відповідальності та посадових інструкцій. Це забезпечується насамперед шляхом використання таких сучасних інструментів управління, як загальний менеджмент якості та охорони навколишнього природного середовища (TQM/EMS), а також сертифікації систем ризик-менеджменту в критичних контрольних точках (НАССР), менеджменту громадської відповідальності (SA 8000), менеджменту охорони здоров'я та безпеки (OHSAS 18001) та ін. Увесь комплекс заходів сприятиме узгодженню нових удосконалених технологічних (виробничих) рішень з системами управління процесом виробництва та процедурами забезпечення його економічної ефективності з метою зменшення впливу на навколишнє природне середовище.

2.3. Завдання, принципи і національні пріоритети впровадження та розвитку екологічно чистого виробництва

Основне завдання розвитку екологічно чистого виробництва — послідовне формування та реалізація стратегії його впровадження у виробничих процесах виготовлення продукції і послугах з метою забезпечення раціонального та бережливого використання природних ресурсів, зниження ризику для здоров'я людей і довкілля.

При впровадженні екологічно чистого виробництва у промисловості, сільському господарстві та сфері надання послуг суб'єкти підприємницької діяльності зобов'язані дотримуватися принципу інтегрального запобігання утворенню забруднюючих речовин і джерел їх виникнення, а також системного введення комплексних технічних, технологічних, організаційних, економічних, управлінських, правових та інших заходів з метою виробництва необхідних обсягів продукції встановленої якості за мінімальних витрат матеріальних ресурсів і мінімального негативного впливу на довкілля.

Таким чином, чисте виробництво характеризується такими загальними принципами:

- екологічні параметри інтегруються до базових показників продукції, технологій і послуг;
- розв'язання екологічних проблем здійснюється з урахуванням життєвого циклу продукції та всіх параметрів, що входять до системи, внаслідок чого попереджується перенесення цих проблем з одного середовища в інше;
- забезпечується оптимізація виробництва з метою зменшення обсягів споживання сировини, матеріалів та енергоносіїв, рециркуляції та повнішого використання матеріалів;
- зменшуються обсяги відходів, здійснюються їх переробка та подальше використання;
- відходи одного виробництва застосовуються як сировина для іншого.

Принципи екологічно чистого виробництва стосуються трьох аспектів.

1. У виробництві:

- раціональне використання сировини, матеріалів та енергоносіїв;
- мінімізація застосування (або повне вилучення) токсичних матеріалів, зменшення обсягів усіх видів викидів і скидів, а також відходів на рівні джерела їх виникнення шляхом заміни сировини і технологій;
- покращення практики управління, адміністрування, введення економічних та інформаційних заходів.

2. У життєвому циклі продукції:

- зменшення негативного впливу виготовленої продукції на довкілля та умови життєдіяльності людини впродовж усього її життєвого циклу (від проектування до використання та утилізації або захоронення відходів) шляхом змін самої продукції та правил поводження з нею з метою зменшення кількості відходів, що утворюються в результаті її виробництва, використання та ліквідації.

3. У наданні послуг:

- інтеграція екологічних аспектів до розробки та надання послуг.

Національними пріоритетами України у сфері розвитку екологічно чистого виробництва є:

- забезпечення стабільного соціально-економічного розвитку на основі раціонального використання, охорони та відновлення ресурсного потенціалу;
- досягнення таких показників ресурсо- та енергомісткості, які б забезпечили необхідний рівень незалежності держави;
- перехід на замітники традиційної сировини;
- застосування відновлювальних енергоресурсів і нових видів палива;
- активний перехід до господарювання на основі принципу максимальної продуктивності ресурсів.

Національні пріоритети розвитку екологічно чистого виробництва реалізуються шляхом:

- поширення інформації про принципи екологічно чистого виробництва;
- розробки та реалізації сукупності економічних та екологічних чинників розвитку виробництва;
- удосконалення механізму інтеграції екологічних чинників до стратегії економічного розвитку;
- перегляду екологічних нормативів забруднення та спеціального використання природних ресурсів, а також нормативів їх економічного регулювання з метою поступового наближення до стандартів ЄС;
- створення системи збалансованого управління розвитком виробництва, що стимулює охорону довкілля та забезпечує бережливе використання природних ресурсів.

Розділ III

Засоби впровадження екологічно чистого виробництва

3.1. Організаційно-економічний механізм

Організаційно-економічний механізм переходу до впровадження і розвитку екологічно чистого виробництва вимагає:

- державного регулювання процесу впровадження і розвитку екологічно чистого виробництва, раціонального використання можливостей економіки держави, особливо її фінансових ресурсів, виробничого, науково-технічного та інтелектуального потенціалу;
- визначення суспільних пріоритетів у конкретній ситуації здійснення процесу переходу до впровадження й розвитку екологічно чистого виробництва та їх інтеграції до прогнозів і програм соціально-економічного розвитку;
- поєднання державного впливу з ринковими формами управління, стимулювання якісних змін шляхом пріоритетного фінансування, кредитування, матеріально-технічного, валютного, інформаційного забезпечення пріоритетів впровадження і розвитку екологічно чистого виробництва;
- введення спеціального економіко-екологічного моніторингу процесу переходу до екологічно чистого виробництва, головними завданнями якого є збирання, вивчення і підготовка інформації для проведення аналізу показників, які визначають рівень впровадження цього виробництва, його вплив на стан природних ресурсів, довкілля і в цілому на економіку держави, її регіони, індивідуальні суб'єкти господарювання та населення, а також для прийняття обґрунтованих та об'єктивних управлінських рішень.

3.2. Державне управління, регулювання та підтримка впровадження екологічно чистого виробництва

Державне управління в галузі впровадження екологічно чистого виробництва передбачає:

- розробку та прийняття загальнодержавних, галузевих і місцевих програм;
- розробку та прийняття органами виконавчої влади в межах їх компетенції нормативно-правових актів, державних норм, стандартів у цій галузі;
- координацію та узгодження галузевих і місцевих програм;
- здійснення належного контролю за дотриманням законодавства та виконанням загальнодержавних програм у цій галузі.

Державне регулювання в галузі впровадження екологічно чистого виробництва здійснюється шляхом:

- реалізації загальнодержавних, галузевих і місцевих програм упровадження чистого виробництва;
- введення норм, правил і стандартів регулювання екологічної безпеки виробництва та надання послуг;
- нагляду та контролю за здійсненням виробничої діяльності, додержанням вимог екологічної безпеки та міжнародних стандартів;
- створення та забезпечення пільгових умов реалізації галузевих і регіональних програм розвитку екологічно чистого виробництва.

Держава забезпечує розвиток екологічно чистих виробництв на основі:

- інтеграції стратегії впровадження екологічно чистого виробництва до програми економічного та соціального розвитку країни, а також з охорони довкілля;
- інтеграції концепції до програми структурної перебудови підприємств;
- інтеграції концепції до інвестиційних програм;
- створення умов для доступу суб'єктів господарської діяльності до зовнішніх і внутрішніх інвестицій;
- розробки та введення стимулів для підприємств, які займаються впровадженням чистих технологій, зокрема, податкового стимулювання зменшення рівня забруднення довкілля, а також їх пільгового оподаткування на початкових стадіях освоєння нових технологій та організації випуску нової продукції;
- об'єднання наявної системи надання технічної допомоги Україні з боку розвинутих країн з упровадження екологічно чистого виробництва для отримання ефекту від реалізації демонстраційних проектів і подальшого розвитку стратегії на основі принципу самоокупності;
- встановлення державного партнерства з малим та середнім бізнесом;
- зосередження зусиль на результативності програм з упровадження чистого виробництва, зокрема, зниження обсягів утворення відходів, а також енерго- та матеріаломісткості продукції;
- стимулювання інтеграції програм чистих виробництв до програм підвищення енергоефективності;
- організації, відповідно до закону, експертизи міжнародних проектів і технологій екологічно чистого виробництва, які пропонуються для впровадження в Україні.

3.3. Обов'язки суб'єктів господарської діяльності

Для впровадження екологічно чистого виробництва всі суб'єкти господарської діяльності зобов'язані:

- вводити системи менеджменту якості та охорони навколишнього природного середовища;
- опанувати стратегію екологічно чистого виробництва як системний підхід, що вимагає постійного вдосконалення технологічної та екологічної діяльності, з метою зниження обсягів утворення виробничих відходів;
- опанувати та вдосконалювати методологію реалізації проектів упровадження екологічно чистого виробництва, включаючи планування та введення необхідних організаційних заходів, створювати системи екологічного менеджменту в підрозділах (цехах, на виробничих ділянках), де впроваджуються чисті технології;
- розробляти програми з упровадження чистого виробництва;
- розвивати методи економіко-екологічного моніторингу результативності демонстраційних проектів з упровадження чистого виробництва;
- сприяти мобілізації фінансових ресурсів для впровадження чистого виробництва.

3.4. Інституціональні принципи розвитку екологічно чистого виробництва

Необхідною умовою розвитку екологічно чистого виробництва в Україні є створення умов і можливостей для розвитку науково-методичних засад його впровадження, поширення досвіду та використання позитивної практики.

Впровадження стратегії екологічно чистого виробництва, розробка державної політики щодо цієї стратегії, вирішення питань податкового, кредитного та страхового стимулювання інноваційних програм і проектів мають бути покладені на спеціально створений центральний орган виконавчої влади у сфері впровадження екологічно чистого виробництва.

З метою інтеграції програмних завдань із впровадження чистого виробництва до плану дій Уряду, планів економічного та соціального розвитку, забезпечення економічного, пільгового та іншого стимулювання, поширення світового досвіду має бути створена Національна рада з питань упровадження екологічно чистого виробництва у країні.

Спеціальним рішенням Кабінету Міністрів України відповідальність за реалізацію державної політики екологічно чистого виробництва поширюється на керівників міністерств та відомств у відповідних галузях економіки.

Як робочий орган Національної ради з питань упровадження чистого виробництва в Україні має бути створене Національне агентство України з питань розвитку екологічно чистого виробництва, на яке покладаються:

- державне регулювання у сфері екологізації виробництва, впровадження природозахисних стратегій, зокрема, чистого виробництва і трансферу природозахисних чистих технологій;
- забезпечення розробки та вдосконалення законодавчої бази у відповідній галузі;
- розробка проектів Національної стратегії та Національної програми розвитку чистого виробництва, участь у формуванні регіональних і галузевих програм;
- узагальнення міжнародного досвіду та практики впровадження екологічно чистого виробництва;
- координація діяльності та розвитку національної мережі екологічно чистого виробництва, а також її участі в діяльності міжнародної мережі екологічно чистого виробництва ЮНІДО/ЮНЕП;

- участь у розробці нормативно-правової бази щодо регулювання у сфері екологізації виробництва та природозахисних технологій;
- розробка пріоритетних напрямів і розвиток вітчизняного науково-методологічного потенціалу впровадження чистого виробництва;
- розробка проектів нормативно-методичних документів з упровадження чистого виробництва та інших підходів до екологізації виробництва та надання послуг;
- розробка та супровід проектів міжнародного співробітництва у сфері впровадження чистих технологій у різних галузях економіки України;
- реалізація (участь у реалізації програмних положень) Рамкової угоди “Уряд України – ЮНІДО” в частині, що стосується питань упровадження та розвитку екологічно чистого виробництва в Україні, та розробка пропозицій щодо наступних програм міжнародного співробітництва в цьому напрямі;
- координація міжнародної технічної допомоги у сфері екологізації виробництва та трансферу новітніх природозахисних технологій;
- координація наукової діяльності в галузі впровадження чистого виробництва;
- підготовка моніторингових звітів Уряду про результати впровадження екологічно чистого виробництва;
- обґрунтування державних управлінських рішень з питань еколого-соціальної економіки, екологізації виробництва та впровадження чистих технологій;
- розробка пропозицій щодо системи підготовки та перепідготовки експертів, менеджерів і консультантів з проблем чистого виробництва.

На регіональному рівні створюється мережа відділень Національного агентства України з питань розвитку екологічно чистого виробництва і трансферу технологій, на які покладається:

- поширення інформації про методологію та організаційні принципи впровадження екологічно чистого виробництва та природозахисних технологій;
- підготовка, перепідготовка експертів і менеджерів з екологічно чистого виробництва, а також з систем управління якістю та охороною навколишнього природного середовища;
- проведення тренінгів, навчання та атестації фахівців різних рівнів з питань екологічного менеджменту;
- здійснення екологічної експертизи та екологічного аудиту з метою формування плану заходів щодо впровадження екологічно чистого виробництва на підприємствах регіону;
- консультативна допомога у плануванні та реалізації програм екологічно чистого виробництва на підприємствах регіону;
- розробка програм з упровадження екологічно чистого виробництва на замовлення підприємств регіону;
- сприяння залученню інвестицій у програми впровадження екологічно чистого виробництва;
- здійснення спільних міжнародних демонстраційних і пілотних проектів з упровадження екологічно чистого виробництва;
- поширення інформації щодо передового досвіду впровадження екологічно чистого виробництва.

3.5. Законодавче забезпечення

Україна на шляху прийняття, впровадження і здійснення стратегії чистого виробництва на основі міжнародного досвіду та за підтримки ООН діє таким чином:

- приймає Державну цільову програму з екологізації та впровадження чистого виробництва, методологічні засади якої базуються на положеннях даної Концепції;
- приєднується до Міжнародної декларації чистого виробництва;
- укладає угоду з ЮНІДО та ЮНЕП про співробітництво у цій сфері.

Верховна Рада України здійснює парламентський контроль за законодавчим забезпеченням введення стратегії екологічно чистого виробництва, періодично проводить парламентські слухання на цю тему.

3.6. Освітнє забезпечення

Формування і реалізація дієвої та ефективної політики з упровадження та розвитку екологічно чистого виробництва мають ґрунтуватися на підготовці кадрів з високим рівнем загальноосвітніх і професійних економічних та екологічних знань, екологічної свідомості та культури на основі нових критеріїв оцінки взаємовідносин між суспільством і природою, процесів його життєдіяльності і стану довкілля.

Еколого-економічна освіта як цілісне системне явище, що включає процеси навчання, виховання, розвитку особистості, повинна спрямовуватися на формування екологічних культури та мислення громадян, екологізацію навчальних дисциплін і програм підготовки фахівців, а також на професійну екологічну підготовку та перепідготовку кадрів, які мають бути залучені до вирішення стратегічних, тактичних і поточних питань упровадження та розвитку екологічно чистого виробництва.

Головними завданнями освітнього забезпечення переходу до екологічно чистого виробництва мають бути:

- розробка та постійне вдосконалення Державних стандартів професійної екологічної та економічної освіти, зміна діючих стандартів усіх рівнів і напрямів підготовки та виховання з урахуванням вимог щодо формування екологічної культури та чистого виробництва;
- підготовка, підвищення кваліфікації та перепідготовка викладачів економічних і екологічних дисциплін з урахуванням нових підходів, організація екологічних семінарів і курсів, створення центрів перепідготовки тощо;
- підготовка та видання якісної навчальної літератури з екологічної економіки (підручників, посібників, довідників, словників, методичних посібників) для шкіл, ПТУ, коледжів, технікумів і ВНЗ, видання екологічної літератури для дітей дошкільного віку;
- розробка еколого-економічних радіо- і телепрограм, підготовка й організація систематичних показів по телебаченню навчальних, наукових і науково-популярних фільмів;
- залучення громадських екологічних організацій, просвітницьких товариств до поширення екологічних знань, елементів екологічної культури, засад чистого виробництва серед широких верств населення;
- прийняття широкої програми з підвищення кваліфікації та перепідготовки державних службовців, керівного складу підприємств, організацій, установ, під-

приемців, які мають право і можливість приймати екологічно значущі рішення у сфері чистого виробництва.

3.7. Міжнародне співробітництво

Розвиток екологічно чистого виробництва в Україні може бути успішним за умови налагодження широкого міжнародного співробітництва, яке передбачає:

- можливість доступу до міжнародного досвіду впровадження чистого виробництва;
- широке співробітництво з національними і міжнародними інститутами та центрами, які працюють у сфері поширення принципів чистого виробництва у світі;
- приєднання України до Міжнародної мережі національних центрів екологічно чистого виробництва ЮНІДО/ЮНЕП;
- участь у міжнародних програмах і проектах з екологічно чистого виробництва;
- міжнародне співробітництво в розв’язанні інноваційних проблем національної промисловості;
- поступове наближення до міжнародних стандартів, норм і вимог, які регламентують використання природних ресурсів;
- залучення в Україну інвестицій для вирішення еколого-економічних питань, зокрема, проблем чистого виробництва;
- здійснення пілотних і демонстраційних проектів, які свідчать про реальну екологічну ефективність упровадження екологічно чистого виробництва;
- в рамках участі українських спеціалістів у відповідних міжнародних програмах отримання ними досвіду щодо введення стратегії чистого виробництва;
- укладання двосторонніх угод і договорів щодо впровадження та розвитку в Україні екологічно чистого виробництва та трансферу природозахисних технологій;
- розвиток національних і міжнародних кластерів альтернативної енергетики, біотехнологій, переробки відходів, екологічно чистого виробництва.

Розділ IV

Прикінцеві положення

4.1. Етапи реалізації Концепції

Реалізацію Стратегії впровадження і розвитку екологічно чистого виробництва передбачається здійснити в три етапи.

На першому етапі (2–3 роки) необхідно створити сприятливі умови для суб’єктів підприємницької діяльності щодо стимулювання їхньої ефективної участі в розв’язанні проблеми розвитку чистого виробництва, підготувати нормативно-правову та технологічну базу, а також реалізувати ряд демонстраційних проектів як приклад сучасного підходу та реальних кроків щодо вирішення проблеми. У результаті Урядом має бути розроблений та затверджений план дій щодо стратегії впровадження екологічно чистого виробництва в міжгалузевій сфері і в різних секторах виробництва та надання послуг, а також створені інституційні структури для організації впровадження екологічно чистого виробництва.

На другому етапі (5–6 років) має бути забезпечено:

- тиражування найбільш екологічно ефективних технологій упровадження екологічно чистого виробництва;

- розробка та законодавче закріплення механізму економічного заохочування виробників, що застосовують чисте виробництво;
- організація підготовки та перепідготовки спеціалістів у сфері впровадження екологічно чистого виробництва;
- викладання курсів з упровадження чистого виробництва у вищих і середніх навчальних закладах.

Для розширення підготовки фахівців з цього напрямку у ВНЗ, зокрема в технічних університетах, слід вирішити питання:

- відкриття спеціальностей “Промислова екологія”, “Інженерна екологія” та “Екологічна (техногенна) безпека”, а також можливості викладання курсів “Екологічна економіка” і “Чисте виробництво”;
- організації підготовки та перепідготовки викладачів і фахівців вищої кваліфікації із зазначених спеціальностей;
- підготовки та видання перекладних або вітчизняних (з урахуванням міжнародного досвіду) підручників і посібників з проблематики чистого виробництва.

На третьому етапі передбачається забезпечити широке застосування інструментів і механізмів реалізації чистого виробництва.

4.2. Очікувані соціально-економічні та екологічні результати реалізації Концепції

Реалізація запропонованих концептуальних принципів упровадження чистого виробництва сприятиме створенню передумов для узгодження національної політики у сфері реструктуризації, модернізації та розвитку індустріальних секторів національної економіки, а також у сфері надання послуг з політикою щодо охорони довкілля, раціонального використання природних ресурсів та поліпшення якості життєвих умов населення з метою поступового переходу України до сталого розвитку.

Матеріал надійшов до редакції 25 вересня 2013 р.
